

Precenjivane su političke rezerve kojima se sistem može reprodukovati, a zapostavljena analiza sovjetske ekonomije. Korejski rat trajno je učvrstio antikomunističku histeriju u SAD sa stereotipom da je SSSR nužno ekspanzionistički zato što je antikapitalistički. Teorija se manje pitala da li je SSSR ekonomski kadar za ekspanziju. Službena ocena CIA iz 1982. bila je da je sovjetska ekonomija u krizi, ali da ima dovoljno rezervi da se održi (Cox 2000). Osim toga, i nepoljuljano verovanje da se SSSR neće nikada povući sa osvojenih pozicija, pomaže da se objasni neuspeh sovjetologa u predviđanju najvažnijeg strateškog poratnog događaja sovjetskog raspuštanja lagera. Istini za volju bilo je dosta razloga da je i samo pominjanje ove mogućnosti dugo izgledalo naivno. Tek od sredine 1970-ih, kada je počelo sve veće zaduživanje realsocijalizma kod Zapada, počele su da slabe teorije o konvergenciji sistema koje su najviše verovala u sposobnost prilagođavanja socijalizma, a u perestrojki su stvari postale još očividnije. Međutim, i posle toga teško je za slabost sovjetologije ili za tvrdi stereotip proglasiti uverenje koje je isključivalo mogućnost rušenja socijalizma od samih komunista. Bila je to gotovo nepredviđiva mogućnost, pogotovo u hladnom ratu, gde je antisovjetska usmerenost suzbijala svaku primisao o radikalnim reformama socijalizma odozgo.

Kod ex post facto objašnjenja sloma olako su izricane tvrdnje da je sovjetski sistem morao propasti zbog ekonomskih razloga. Međutim ovim apriorizmom ne mogu se objasniti faze sovjetskog privrednog rasta, niti nadmoć sovjetske ratne industrije nadnacističkom, koja se u ratu oslanjala na pripojene industrijske kapacitete gotovo cele srednje i zapadne Evrope? Naivno je verovanje da je Crvena armija porazila Wehrmacht zahvaljujući nadmoćnom borbenom moralu ili savezničkoj pomoći. Wehrmacht nije imao ništa lošiji moral, a saveznici su u Evropi otvorili ozbiljniji front tek juna 1944. čekajući da se nacizam i boljševizam uzjamno iscrpe. Ozbiljnija su objašnjenja ishoda Drugog svetskog rata nadmoćnošću ratne ekonomije, ne samo američke nego i sovjetske. Hobsbaum nije bez dobrih razloga prihvatio Dojčerovu ocenu da bi se Staljin teškoodupreo Hitleru bez sovjetske industrijalizacije 1930-ih godina. Šumpeter je takođe bio akutno svestan ove okolnosti još 1942, pa je pitanje je da li je Bajme u pravu kada tvrdi da se ekonomija duže od političke teorije varala o stabilnosti realnog socijalizma. Iako u zapadnoj političkoj teoriji nije nikada prihvatana diktatura, ipak je centralnom planiranju priznavan učinak. Planiranje su uvažavali ne samo kejnzijanaca (Myrdal, Tinbergen) već i Šumpeter. Dakle, istorija socijalizma nije pravolinijski tok, već sled sastavljen od niza manje ili više različitih faza u kojoj racionalnost ekonomije i privrede nije uvek bila na istom nivou. Prognostička slabost sovjetologije delom je izvirala iz preovlađujuće imanentne vizije sovjetskog razvoja bez kolebanja u politici i privredi. Na sličnoj metodskoj osnovi počivaju i savremene teorije o totalitarizmu. Uporno ponavljanje da su uzroci sloma u fatalnoj logici socijalizma, koji se u suštini nije mogao menjati niti reformisati, počiva na poimanju 74 godina duge istorije evopskog realnog socijalizma kao ispunjenja teleologije. Ovaj i slični oblici "retrodiktivnog determinizma" ne mogu biti pouzdana osnova misli o društvu (Müller 1998, S. 66). Levinovo upozorenje da se kod sovjetske istorije radi o nekoliko prilično različitih faza sa vlastitim zakonomernostima plodniji je okvir za proučavanje konkretnih uzroka raspada od imanentno teleološkog pristupa teorija o totalitarizmu, koje gotovo isključivo polaze od istorijski nediferenciranog primata politike u socijalizmu. Razvoj je bio neprozirni za teorije koje su bile manje kadre da prihvate njegovu neravnomernost.